

Promocja języka polskiego i polskiej kultury ludowej w Czechach. Sprawozdanie z projektu *Język w kulturze i kultura w języku – seminarium i warsztaty dla studentów polonistyki w Ołomuńcu*¹

Promotion of the Polish language and Polish folk culture in the Czech Republic. Report on the project 'Language in culture and culture in language – seminar and workshop for Polish Studies students in Olomouc'

Abstract: The report concerns the principal assumptions and tasks of the Polish-Czech project entitled 'Language in culture and culture in language – a seminar and workshops for students of Polish studies in Olomouc', implemented thanks to financing obtained from the Polish National Agency for Academic Exchange (NAWA) under the programme Promotion of the Polish language, carried out by the Jerzy Bartmiński Ethnolinguistic Laboratory UMCS in the Polish studies section of Palacký University Olomouc. The overall objective of the project was to present to Czech students the methodology of researching Polish folk language in a wide cultural context, show the links between language and culture from various perspectives and use various methods (lectures, seminars, language and culture workshops, a folk band concert).

Keywords: project, regional education, culture, folklore, Polish language, Lublin School of Ethnolinguistics, Jerzy Bartmiński Ethnolinguistic Laboratory UMCS, NAWA

Abstrakt: Raport dotyczy głównych założeń i działań w ramach polsko-czeskiego projektu pn. *Język w kulturze i kultura w języku – seminarium i warsztaty dla studentów polonistyki w Ołomuńcu*, sfinansowanego ze środków Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej (NAWA) w ramach programu „Promocja języka polskiego“, zrealizowanego przez Pracownię Etnolingwistyczną im. Jerzego Bartmińskiego UMCS w Sekcji Polonistyki Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu. Nadrzędnym celem projektu było zapoznanie czeskich studentów z metodologią badania polszczyzny ludowej w szerokim kontekście kulturowym, ukazanie związków między językiem a kulturą z różnych perspektyw i przy użyciu różnych metod (wykłady, konwersatoria, warsztaty językowo-kulturowe, koncert zespołu folkowego).

Słowa kluczowe: projekt, edukacja regionalna, kultura, folklor, język polski, lubelska szkoła etnolingwistyczna, Pracownia Etnolingwistyczna im. Jerzego Bartmińskiego UMCS, NAWA

Od grudnia 2022 r. do lipca 2023 r. realizowany był wspólny polsko-czeski projekt pn. *Język w kulturze i kultura w języku – seminarium i warsztaty dla studentów polonistyki w Ołomuńcu*², finansowany ze środków Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej (NAWA) w ramach programu „Promocja języka polskiego” (numer umowy

¹ Niniejszy tekst powstał dzięki wsparciu Narodowej Agencji Wymiany Akademickiej (numer umowy o dofinansowanie: BJP/PJP/2022/1/00006/U).

² Projekt ma też oficjalną angielską nazwę: *Language in culture and culture in language – a seminar and workshops for students of Polish studies in Olomouc*, a w czeskich mediach funkcjonuje pod nazwą: *Jazyk v kultuře a kultura v jazyce – seminář a workshopy pro studenty polonistiky v Olomouci*.

o dofinansowanie: BJP/PJP/2022/1/00006/U). Pomysłodawcą projektu była Pracownia Etnolingwistyczna im. Jerzego Bartmińskiego, funkcjonująca w Instytucie Językoznawstwa i Literaturoznawstwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, który należy do najbardziej prężnych naukowo i dydaktycznie jednostek uczelni. Koordynatorem projektu po stronie polskiej jest dr Katarzyna Prorok, zatrudniona w tejże Pracowni. Sam projekt jest odpowiedzią zespołu lubelskiego na zgłoszoną przez Sekcję Polonistyki Katedry Sławistyki Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu (czeskiego partnera projektu) potrzebę kontynuacji dotychczasowej współpracy³ i zorganizowania cyklu zajęć, w ramach którego studenci i doktoranci polonistyki oraz uczestnicy lektoratu języka polskiego mieliby możliwość pogłębienia swojej wiedzy na temat polszczyzny i polskiej kultury ludowej, i który to jednocześnie wpisałby się w program zajęć z zakresu edukacji regionalnej na ołomunieckiej polonistyce.

Celem projektu było zaznajomienie czeskich studentów z metodologią badania polszczyzny ludowej w szerokim kontekście kulturowym, w czym specjalizuje się Pracownia oraz skupieni wokół niej specjaliści z różnych dziedzin – językoznawcy, kulturoznawcy, muzykologowie i muzycy. Projekt miał na celu z różnych perspektyw i za pomocą różnych metod pokazać związki języka i kultury (stąd w tytule projektu „język w kulturze i kultura w języku”), zapoznać jego uczestników z dialektami i gwarami polskimi, regionalnym dziedzictwem językowo-kulturowym, obrzędami ludowymi, a także z autentyczną muzyką tradycyjną – nieodłącznym elementem kultury ludowej, dając tym samym szansę na poszerzenie znajomości języka polskiego w jego wariantach regionalnych oraz zobaczenia, jak język praktycznie funkcjonuje w folklorze muzycznym dawnym i współczesnym.

Zajęcia projektowe zaplanowane w semestrze letnim 2022/2023 zostały zrealizowane. Do udziału w projekcie zgłosili się zarówno studenci polonistyki, jak i lektoratu języka polskiego w Uniwersytecie Palackiego. Uczestnicy byli rekrutowani z uwzględnieniem zasad równości szans i niedyskryminacji. Od lutego do maja 2023 r. odbył się cykl wykładów i konwersatoriów oraz warsztaty językowo-kulturowe (łącznie 24 godziny zajęciowe), które to stanowiły najważniejsze zadanie realizujące główny cel projektu. Zróżnicowana, uwzględniająca zainteresowania odbiorców i ich potrzeby językowe forma zajęć pozwoliła uczestnikom zdobyć podstawową wiedzę na temat języka i kultury ludowej, metod ich badania oraz regionalnego dziedzictwa językowo-kulturowego, a to poprzez teoretyczne zapoznanie się z daną tematyką (wykłady), jak również dzięki samodzielnej analizie tekstów folkloru (konwersatoria) i aktywnemu uczestnictwu w wybranych polskich obrzędach ludowych (warsztaty). Wykłady i konwersatoria poprowadzili pracownicy Wydziału Filologicznego UMCS – wysokiej klasy specjaliści i autorytety w swoich dziedzinach – polonistki, reprezentujące Instytut Językoznawstwa i Literaturoznawstwa: prof. dr hab. Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, dr hab. prof. UMCS Joanna Szadura, dr hab. Marta Nowosad-Bakalarczyk, dr Monika Łaskiewicz (Katedra Tekstologii i Gramatyki Języka Polskiego), dr Anna Kaczan, dr Katarzyna Prorok (Pracownia Etnolingwistyczna im. Jerzego Bartmińskiego) oraz reprezentująca Instytut Nauk o Kulturze dr Agata Kusto – kulturoznawca, muzykolog, redaktor naczelna „Pisma Folkowego” (czasopisma poświęconego muzyce

---

³ Po pozytywnych doświadczeniach z realizacji międzynarodowego projektu dydaktycznego pn. *Obraz świata i człowieka w świetle polszczyzny dawnej i współczesnej. Seminarium i warsztaty (etno)lingwistyczne dla studentów i doktorantów polonistyki Uniwersytetu Palackiego w Ołomuńcu (Czechy)*, kierowanego przez dr hab. Martę Nowosad-Bakalarczyk, finansowanego przez NAWA w ramach programu „Promocja języka polskiego” (01.10.2021 – 30.09.2022), środowisko ołomunieckiej polonistyki wyraziło zainteresowanie szerszym poznaniem badań polszczyzny ludowej prowadzonych w ośrodku lubelskim, co było motywacją do realizacji aktualnego (ujętego w niniejszym sprawozdaniu) projektu.

folkowej i jej kontekstom kulturowym). Cykl zajęć zainauguował wykład dr hab. Marty Nowosad-Bakalarczyk o terytorialnych odmianach polszczyzny (gwarach i dialektach polskich). Wykład prof. dr hab. Stanisławy Niebrzegowskiej-Bartmińskiej dotyczył języka polskiego folkloru, gatunków folkloru i metod ich badania, z kolei dr hab., prof. UMCS Joanna Szadura podczas swojego wykładu zaprezentowała zagadnienie regionalnego dziedzictwa językowo-kulturowego jako świadectwa tożsamości. W kolejności studenci wzięli udział w zajęciach konwersatoryjnych. Pokazano na nich, jak polszczyzna ludowa funkcjonuje w autentycznych tekstach, a zwłaszcza w pieśniach ludowych, które są jednym z najliczniej reprezentowanych i najciekawszych gatunków polskiego folkloru. Prowadzące – dr Katarzyna Prorok i dr Anna Kaczan – omówiły sposoby gromadzenia, opracowywania i udostępniania materiałów dotyczących języka i kultury ludowej oraz pokazały, jak z udziałem artystów można ożywiać i na nowo zaaranżować archiwalne zapisy tekstów ludowych. W ramach kolejnego spotkania dr Anna Kaczan wspólnie ze studentami rekonstruowała obraz świata i człowieka utrwalony w polskich balladach ludowych. Następne zajęcia, prowadzone przez dr Monikę Łaszkiwicz, koncentrowały się wokół próby odpowiedzi na pytanie: *Dlaczego warto badać regionalne dziedzictwo językowo-kulturowe?* oraz wokół możliwości wykorzystania nowych technologii w realizacji tego zadania. Analiza tekstów folkloru, będąca przedmiotem następujących w kolejności konwersatoriów, była osadzona w szerokim kontekście kulturowym. Studenci zostali wprowadzeni w tematykę polskiego roku obrzędowego (zarówno obrzędowości rodzinnej, jak i dorocznej) i w związaną z nim twórczość słowną, np. przy omawianiu polskich dożynek wiejskich analizowane były pieśni i przyśpiewki dożynkowe (prowadząca dr Anna Kaczan), a przy obyczajach świątecznych (bożonarodzeniowych, noworocznych i wielkanocnych) – kolędy ludowe i powinszowania kolędnicze (prowadząca dr Katarzyna Prorok). Ponieważ w polskiej kulturze ludowej słowo jest nieodłącznie związane z muzyką, cykl seminaryjny zamknął wykład dr Agaty Kusto o polskim folklorze muzycznym i jego przemianach, przybliżający zagadnienia: polskiej muzyki tradycyjnej jako elementu niematerialnego dziedzictwa kulturowego (przejawiającego się w śpiewie i muzyce instrumentalnej), ludowego instrumentarium muzycznego, brzmienia autentycznych kapel i instrumentalistów, współczesnej sceny muzycznej (zespołów folklorystycznych i folkowych).

Zamknięciem części dydaktycznej projektu były, mające szczególnie ciekawą formułę, 4-godzinne warsztaty rękodzielnicze i muzyczne, będące swego rodzaju podsumowaniem zagadnień podejmowanych podczas wykładów i konwersatoriów, jak również umożliwiły odbiorcom projektu spojrzenie na nie z innej perspektywy – pozwoliły na pokazanie języka i kultury w działaniu. Poprowadzili je animatorzy kultury i muzycy z Orkiestry św. Mikołaja, związanej z Akademickim Centrum Kultury i Mediów UMCS „Chatka Żaka”: Bogdan Bracha, Anna Kołodziej, Zbigniew Kowalczyk, Agnieszka Matecka-Skrzypek, Marcin Skrzypek, Jacek Warszawa, a także reprezentujący Stowarzyszenie Twórców Ludowych w Lublinie Ignacy Wawrzycki. Orkiestra jest jednym z najbardziej rozpoznawalnych zespołów na polskiej scenie folkowej. Nie tylko nagrywa płyty i koncertuje, ale od wielu lat z sukcesem angażuje się w projekty nastawione na pracę animacyjną z młodymi ludźmi, głównie ze środowiska akademickiego. Podczas warsztatów studenci wykonywali zaścięgi (element stroju krzczonowskiego), które zdobili tradycyjnym haftem, malowali pisanki tradycyjną techniką batikową przy pomocy wosku pszczelego, „pisaka“ i barwników, z wiosennych ziół i kwiatów wyplatali wianki, słuchali opowieści o inicjatywach i działalności Orkiestry, uczyli się od niej folkowych piosenek.

12 maja 2023 r. Orkiestra św. Mikołaja zagrała koncert, który był zwieńczeniem całego polsko-czeskiego projektu. Wzięli w nim udział nie tylko studenci uczestniczący w projekcie, ale także pracownicy i inni studenci Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Pałackiego w Ołomuńcu

oraz absolwenci ołomunieckiej polonistyki. Koncert doskonale wpisał się w obchody 100-lecia czeskiej polonistyki i uświetnił spotkanie absolwentów polonistyki w Ołomuńcu, zorganizowane z tejże okazji. Przysłużyło się to z pewnością promocji polskiej kultury ludowej wśród szerszego grona odbiorców. Podczas koncertu zespół wykonał polskie pieśni ludowe we współczesnych aranżacjach, pokazując tym samym, jak można ożywić archiwalne zapisy pieśni i dać im „drugie życie”, a dzięki wcześniej przeprowadzonym warsztatom uczestnicy projektu mogli zaśpiewać i zagrać wspólnie z Orkiestrą wybrane utwory.

Realizacja projektu pozwoliła także doposażyć bibliotekę Uniwersytetu Palackiego (cz. Knihovna Univerzity Palackého v Olomouci). Zakupiono polskojęzyczne wydawnictwa książkowe i muzyczne z zakresu języka i kultury ludowej (łącznie 53 pozycje, a wśród nich m.in. licząca 6 tomów seria wydawnicza „Lubelskie. Polska pieśń i muzyka ludowa. Źródła i materiały”, czy też licząca 34 płyty CD seria „Muzyka Źródeł”). Będą mogli z nich korzystać zarówno studenci i doktoranci Uniwersytetu Palackiego w związku z uczestnictwem w zajęciach polonistycznych (i szerzej: kulturoznawczych, językoznawczych o nachyleniu etnolingwistycznym) i przygotowaniem prac licencjackich, magisterskich, doktorskich, jak też pracownicy UP w związku z prowadzonymi przez siebie badaniami naukowymi i zajęciami dydaktycznymi oraz wszyscy zainteresowani kulturą ludową z Republiki Czeskiej⁴. Wychodząc naprzeciw zainteresowaniom uczestników kursu, dla każdego z nich zakupiony został zestaw dwóch książek, obejmujący bogato ilustrowane opracowanie na temat polskich tradycji kulinarnych oraz podręcznik do nauki języka polskiego. Pozwolą one na samodzielne studiowanie zagadnień podejmowanych w ramach projektu i doskonalenie kompetencji językowych.

Niezaprzeczalną korzyścią wypływającą z realizacji projektu był bezpośredni kontakt jego uczestników z native speakerami, ekspertami z Polski (polonistami, kulturoznawcami, animatorami kultury i muzykami) i autentycznymi materiałami dokumentującymi język i kulturę ludową: archiwalnymi nagraniami z badań terenowych prowadzonych na polskiej wsi (zgrupowanymi m.in. w Pracowni Etnolingwistycznej im. Jerzego Bartmińskiego) oraz ich współczesnymi aranżacjami (w tym wykonaniami pieśni „na żywo” przez Orkiestrę św. Mikołaja).

Ołomunieccy studenci poznali metodologię badań wypracowaną i stosowaną przez zespół lubelski, dzięki czemu zyskali narzędzia do własnych badań nad polszczyzną. Wiedzę i umiejętności zdobyte podczas cyklu zajęć będą mogli wykorzystać, podejmując etnolingwistyczne analizy języka i kultury w ramach prac licencjackich, magisterskich i doktorskich. Studenci w sposób bezpośredni poznawali regionalne dziedzictwo językowe i kulturowe, zwłaszcza na tle obrzędów ludowych i folkloru muzycznego, co było inspirujące i motywujące do dalszego zgłębiania tajników polszczyzny i kultury polskiej w aspekcie regionalnym. Dwie uczestniczki projektu zadeklarowały jako przedmiot badań pracy licencjackiej i magisterskiej zagadnienia językowo-kulturowe uwzględniające aspekt regionalny, z wykorzystaniem metodologii lubelskiej etnolingwistyki kognitywnej.

Warto zaznaczyć, że realizacja projektu nie tylko stworzyła podbudowę metodologiczną dla prowadzenia badań w ramach prac dyplomowych studentów, ale także pozwoliła uwrażliwić ich na piękno i bogactwo języka polskiego. Oryginalność projektu polegała bowiem na tym, że skupiał się on na polszczyźnie ludowej, pozwalając spojrzeć na Polskę z innej perspektywy, pokazać jej różnorodność językową i kulturową, regionalne dziedzictwo językowo-kulturowe. Kultura ludowa jest integralną częścią polskiej kultury narodowej, jednak z uwagi na obecny

---

⁴ Publikacje zostały wprowadzone do katalogu elektronicznego biblioteki i są dostępne w strefie wolnego dostępu.

styl życia jest ona zagrożona utratą ciągłości pokoleniowej. Z tego względu tak istotne są działania mające na celu popularyzację tego ważnego obszaru polskiego dziedzictwa narodowego zarówno w Polsce, jak i za granicą. Projekt to umożliwił, promując szeroko zakrojone badania nad językiem i kulturą ludową prowadzone od lat w Pracowni Etnolingwistycznej im. Jerzego Bartmińskiego. Przedstawicielom obu środowisk – Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej i Uniwersytetu Palackiego – z kolei pozwolił zacieśnić dotychczasową współpracę, co w przyszłości może zaowocować realizacją kolejnych wspólnych projektów naukowo-dydaktyczno-promocyjnych.

Opracowanie: dr Aleksandra Starzyńska – koordynator projektu *Język w kulturze i kultura w języku – seminarium i warsztaty dla studentów polonistyki w Ołomuńcu* po stronie Uniwersytetu Palackiego (czeskiego partnera) i lektor języka polskiego NAWA w Uniwersytecie Palackiego w Ołomuńcu, w oparciu o wniosek projektowy przygotowany i udostępniony przez dr Katarzynę Prorok – kierownik ww. projektu i starszego specjalistę w Pracowni Etnolingwistycznej im. Jerzego Bartmińskiego w Instytucie Językoznawstwa i Literaturoznawstwa UMCS w Lublinie.